

Október 6.

A böles törvényszék, amely egy tisztból, egy altisztből, egy őrmesterből és egy közlegényből állott, úgy találta, hogy akik a legyőzött eszmény imádásának éltek — bűnösök.

Az aradi vár tizenhárom foglyának ítélete halálra szolt. Szombat volt, október hatodika, borongós őszi nap.

Az aradi várból tompa dobpergés hallatszott.

Öt óra volt reggel.

A ködből kipislogtak a tűzerek égő kanócai, kik a bástyákon álltak ágyúik mellett. Hűvös szél fújt át a letarolt bojtörjános pusztaságon. A várfal ablakai ostobán meredtek a sötétbe. Félhatkor megjelent a VI. kapunál a főporkoláb, nyomában négy honvédtábornokkal, Kiss Ernővel, Lázár Vil-mossal, Dessewffy Arisztiddel és Schweidel Józseffel.

Mindeniket egy-egy pap vezette a karján.

A szomorú menet lekanyarodott a jobboldali első sáncba. Ott megállapodtak.

Szent az a hely! A bogáncsos mezőség immár Golgota, az attilás alakok pedig eszmék, áldozatok, vértanúk. Minden pere történelmi időszak, minden hang történelmi.

És oly szomorú hangok hallatszanak...

A négy tábornok imádkozik.

Fedetlen fővel, fekete attilában, hőszerű ingben, kesztyűben állanak. Valamennyien egyformán.

Istenükkel beszélnek. A hatalmas Urral, kinek tet-szik őket erényeikért — megostorozni.

Utoljára beszélnek Vele innen.

Nem rettegnek ettől a gondolattól.

Egy nemzet vértanúi ők.

Örömben ajándékozta őket Isten egy feltörekvő kis ország ügyének, jószántából adta nekik a hősi kart, a lángszívet, a mély értelmet, a nagy hitet, a kitartást és — dicsőséget.

Most tetszett neki mindezt visszavenni.

„Az Ur adta, az Ur elvette, szent neve legyen áldott érte!”

Lesz-e, aki most ezt utánuk mondja?

A hadbíró felolvassa az ítéletet.

Meghallgatták.

Schweidel a gyóntatóatyához lép.

— Tisztelendő úr! Ime ez a feszület, melyet boldogult atyámtól örökölttem mindenkor, még a harcok zajában is magammal hordtam. Kezeim között akarom tartani, s ha meghaltam, ne irtózzék kezemből kivenni s fiamnak átadni...

Kiss Ernő szomorúan felsóhajtott:

— Szegény hazám! Vége mindennek! Isten büntesse meg hóhérait!

Dessewffy könnyes szemmel bízta gyóntatójára feleségéhez írt utolsó levelét.

Lázár azzal a kéréssel fordult gyóntatójához, hogy ha rosszul céloznának a katonák, s ő nem halna meg mindjárt, kérje a vezénylő tisztet, ne hagyja sokáig kínlódni, lövessen újra.

Elhangzik a parancsszó.

A négy tábornok letérdel.

A sorból kiválik tízenkét katona, hármasával szembe állanak a hősökkel.

A parancsnok kardja int. — Egyszerre dördül el tízenkét lövés. Három attilára kibuggyan a piros vér, három hős életelenül rogy az árok fövére.

Csak Kiss Ernő áll rendületlenül, három golyó sem bírta leteríteni.

A katonák odarohannak hozzá s közvetlen közelből még egyszer lőnek.

Elvégeztetett...

*

Hét óra elmúlt.

Az aradi vár aljában elhagyott legelő, kóró zörög rajta...

Katonákat készülnek akasztani, katonák állnak karélyban s a porkoláb kegyelmet kér az elítéltek számára a parancsnoktól. Istennél a kegyelem — feleli az röviden, kurtán, katonásan...

A tábornokok arca meg se rebben.

Már elő is állott a hóhér, nyurga morva legény, de ügyes, meg kell adni neki. „Nem lesz semmi baj, meg lesznek velem elégedve... — mondja.“ És megtartotta szavát, kemény volt, ügyes és gyors volt...

A fájós lábú Damjanich már útközben összeölelgette: „Őn ma az én legjobb barátom!“ — mondta neki.

Az első, Pöltenberg már függ is... A vörös frakkos hóhér hamar végzett vele. Vele szemben nyolc vitéz várja sorsa beteljesedését. Elöl Nagy Sándor komolyan és büszkén. Mögötte, körülötte a többi; Aulich Lajos, Lahner György, Knezich Károly, Vécsey, Török. A fájós lábú Damjanichot szekéren hozták, Leiningen Westerburg Károly támaszkodik a szekérhez. Vannak köztük, akik nézik, mint szenved ki társuk, komor arccal, dacosan, fásultan. Van köztük, akit a halál közeli érzése megingat, aki nem bírja látni, nézni a gáztettet, de egyetlen sincs köztük, akin nem látszanék, hogy férfi és magyar katona most is. Fehér miseinges papok állanak, térdelnek az elítéltek és az akasztófák körül.

Pöltenberg után Török Ignác következik. Kezet szorít bajtársaival, összecsókolóznak és... halott. Lahner következik, majd Knezich Károly, azután Nagy Sándor, hatodiknak

Leiningen Westenburg Károly. A fiatal tábornok rövid beszédet mondott, a katonák, papok sírtak. Damjanich így szólt Sujánszky lelkiatyához: „Mit sír tisztelendő barátom, hisz Kit kezében tart — s itt a feszületre mutatott — Ő is az igazságért halt meg!” Aulich tábornok volt a hetedik, a nyolcadik pedig Damjanich János. Össze ne borzolja a szakállát — kérte utoljára a hóhért, és elmúlt ő is... Vécsey Károly maradt utolsónak a kilenc közül...

És a kilenc tábornok ott függött már a bitókon... Szeled, szép arccal valamennyi.

A kivezényelt katonaság imára tisztelgett, majd visszavonult a várba.

Elvégeztetett...

*

Milyen könnyű ezt kimondani...

De átérezni, átélni csak magyar szív tudja igazán!

Ünnepi beszédek.

Kedves Magyar Testvéreim!

Ilyenkor, koraősszel, mikor az első levelek már sárgulnak, gondolatban elzarándokolunk vértanúink sírjához, emlékéhez. Mert vértanúnkban igazán gazdag a mi hazánk történelme. Magyar vérrel, a legnagyobbak drága életével fizettünk meg mindig szabadságunkért, függetlenségünkért ezer éven át. Ó, hány kiontott nemes magyar élet, hány a nemzetért folytatott küzdelemben felőrölt nagyságunk élete, hány számkivetésben elsorvadtt legjobbunk a tanú erre! Vértanú nemzet vagyunk.

Október 6 is ilyen vértanúkra emlékeztető nap, de nemcsak az aradi tizenháromé, hiszen velük egy napon végezték ki Pesten a tizennegyediket, az első felelős magyar minisztérium elnökét, gróf Batthyány Lajost s nem ő volt az utolsó, akit halálra ítélték magyarságáért! Történelmünk minden lapján megtaláljuk azokat a nagy magyarokat, akik életüket áldozták nemzetünkért, hazánkért!

Hogy mégis ezen a napon emlékezünk meg valamennyi vértanúnkról, ez csak azért van, mert tizenháromat együtt még a mi sokat szenvedett, annyi vértanút áldozott nemzetünk sem látott.

Ilyenkor, ha bús szél jön Arad felől, ott látjuk gondolatban valamennyi vértanúnkat az aradi feszítőhely körül. Számadásra gyűlnek össze ott e napon, s számonkérlik tőlünk azt, hogy amiért ők éltek, dolgoztak és életüket áldozták, megtartottuk-e mi, mennyit dolgoztunk, fáradtunk, túrtunk mi ezért a nemzetért? Bizony kedves kis magyar testvéreim, ez a nap